

"מותו של משה" סיכום לבגרות תנ"ך ממ"ד כתה יב' 5 יחידות

דודי זינגר

הערה: אין להסתמך רק על הסיכומים ללמידה לבגרות, חשוב להתעדכן באתר "ללמוד וללמד"

המקורות בתורה העוסקים בעליית משה להר נבו ובמותו של משה

ההודעה – בעתיד משה יעלה להר העברים ולא יכנס לארץ

במדבר פרק כ"ז פס' יב'-יג':

יב ויאמר יהוה אל-משה, עלה אל-הר העברים הזה; וראה, את-הארץ, אשר נתתי, לבני ישראל. יג וראיתה אתה, ונאספת אל-עמיד גם-אתה, כאשר נאסף, אהרן אחיד. יד כאשר מריתם פי במדבר-צן, במריבת העדה, להקדישני במים, לעיניהם: הם מי-מריבת קדש, מדבר-צן.

ציווי למשה לעלות עכשיו להר נבו לראות את הארץ ולמות

דברים פרק ל"ב פס' מח'-נב'

מח וינדב יהוה אל-משה, בעצם היום הזה לאמר. מט עלה אל-הר העברים הזה הר-נבו, אשר בארץ מואב, אשר, על-פני ירחו; וראה את-ארץ פנען, אשר אני נתן לבני ישראל לאחזה. נ ומת, בהר אשר אתה עלה שמה, והאסף, אל-עמיד: כאשר-מת אהרן אחיד, בהר ההר, ונאסף, אל-עמיו. נא על אשר מעלתם בי, בתוך בני ישראל, במי-מריבת קדש, מדבר-צן--על אשר לא-קדשתם אותי, בתוך בני ישראל. נב כי מנגד, תראה את-הארץ; ושמה, לא תבוא--אל-הארץ, אשר-אני נתן לבני ישראל.

תיאור מימוש הציווי, עליית משה להר נבו ומות משה

דברים פרק לד', פס' א'-ד'

א ויעל משה מערבת מואב, אל-הר נבו, ראש הפסגה, אשר על-פני ירחו; ויראהו יהוה את-כל-הארץ את-הגלעד, עד-דן. ב ואת, כל-נפתלי, ואת-ארץ אפרים, ומנשה; ואת כל-ארץ יהודה, עד היס האחרון. ג ואת-הנגב, ואת-הכפר בקעת ירחו עיר התמרים--עד-צער. ד ויאמר יהוה אליו, זאת הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב לאמר, לזרעך, אתננה; הראיתך בעיניך, ושמה לא תעבר.

השוואה בין המקורות

א. שם ההר:

במדבר פרק כז'	דברים פרק לב'	דברים פרק לד'
יב ויאמר יהוה אל-משה, עלה אל-הר העברים הזה	מט עלה אל-הר העברים הזה הר-נבו	א ויעל משה מערבת מואב, אל-הר נבו, ראש הפסגה

ב. ראיית הארץ:

במדבר פרק כז'	דברים פרק לב'	דברים פרק לד'
תיאור כללי: וראה את-הארץ, אשר נתתי לבני ישראל	תיאור כללי: וראה את-ארץ פנעו, אשר אני נתן לבני ישראל לאחזה	תיאור מפורט: ויראהו יהוה את-כל-הארץ את-הגלעד, עד-דן. ב ואת, כל-נפתלי, ואת-ארץ אפרים, ומנשה; ואת כל-ארץ יהודה, עד היס האחרון. ג ואת-הנגב, ואת-הכפר בקעת ירחו עיר התמרים--עד-צער

ג. הסיבה לעונש

במדבר פרק כז'	דברים פרק לב'	דברים פרק לד'
יד כאשר מריתם פי במדבר-צן, במריבת העדה, להקדישני במים, לעיניהם: הם מי-מריבת קדש, מדבר-צן.	נא על אשר מעלתם בי, בתוך בני ישראל, במי-מריבת קדש, מדבר-צן-- על אשר לא-קדשתם אותי, בתוך בני ישראל	לא כתובה הסיבה לעונש

ד. שבועת ה' לאבות לתת לצאצאים את ארץ ישראל:

במדבר פרק כז'	דברים פרק לב'	דברים פרק לד'
השבועה לא מוזכרת	השבועה לא מוזכרת	ד ויאמר יהוה אליו, זאת הארץ אשר נשבעתי לאבך הם ליצחק וליעקב לאמר, לזרעך, אתננה; הראיתך בעיניך, ושמה לא תעבר.

רמב"ן פרק כז' פס' יב':

עלה אל הר העברים הזה - "שם ההר הזה "הר נבו" כאשר פירש בסדר האזינו (דברים לב מט) ובזאת הברכה (שם לד א) אבל יקראו אותו "הר העברים"
מפני שהוא על מעברות הירדן ומשם יעברו אל ארץ כנען
כאשר אמר כאן (בהאזינו ובזאת הברכה) "אשר על פני ירחו" ושם עברו את הירדן כמו שנאמר (יהושע ד יט) והעם עלו מן הירדן ויחנו בגלגל בקצה מזרח ירחו "

הסבר:

בתחילה מסביר הרמב"ן שהר העברים הוא הר נבו, וקוראים לו גם הר העברים, מאחר והוא נמצא על יד מעברות הירדן (מקום המשמש למעבר נהר הירדן, ושם חצו בני"י את הירדן בכניסתם לארץ)

ואיננה מצוה שיצונו הקב"ה לעשות כן עתה שאם כן יהיה מתחייב לעלות שם מיד,

הסבר:

הרמב"ן מציין שבספר במדבר לא מצווה משה לעלות להר, אלא מדובר בהודעה לעתיד, הציווי לעלות להר נמצא בספר דברים פרק לבי' והביצוע בפרק לד'.

אבל טעמו תעלה אל הר העברים וראית את הארץ כי בעבור שצוהו לאלה תחלק הארץ (לעיל כו נג) הודיעו כי לא על ידך תחלק כי אתה תעלה לראש הר העברים טרם שישעו ישראל מארץ מואב ותמות בו ולא יגיעך מן הארץ לבד הראיה וכן קח לך את יהושע (פסוק יח) בבוא יומך תקח את יהושע והשלים הכתוב (פסוק כב) לספר כי עשה כן משה בלב שלם והוא העשייה אשר יזכיר (דברים לא ז) בעת פטירת משה כאשר אמרו השירה הוא והושע בן נון

שאלה: מדוע יש צורך להודיע למשה על כך שבעתיד הוא יראה את הארץ וימות מיד לאחר מכן בהר נבו- הר העברים?

תשובה:

הרמב"ן מציין שהסיבה שה' מקדים להודיע למשה שבעתיד הוא יעלה להר ויראה את ארץ ישראל, היא שבפרק כו' ציווה ה' על משה על חלוקת הארץ לשבטים, ולכן בפרק כז' יש מקום להודיע למשה שחוץ מחלוקת הארץ לשבטים וראיית הארץ הוא לא יזכה להיכנס לארץ וימות על הר העברים – הר נבו.

המקומות אותם ראה משה על הר נבו :

הרמב"ן:

והכלל שהראהו כל נחלת ישראל, דכתיב (פסוק ד) : זאת הארץ אשר נשבעתי וגו'...

וטעם המראה הזאת אשר הראהו, בעבור שהייתה הארץ מלאה כל טוב צבי לכל הארצות, ומאשר היה גלוי לפניו רוב האהבה שהיה משה רבנו אוהב את ישראל שמחו ברבות הטובה בראות עיניו.

הסבר:

הרמב"ן מפרש את המקומות שה' הראה למשה מהר נבו בדרך הפשט, ראה גיאוגרפית-פיזית של ארץ ישראל.

הרמב"ן מסביר שהסיבה לכך שה' הראה למשה את כל המקומות בארץ הייתה בשביל לשמח את משה, ה' ידע עד כמה אוהב משה את בני ישראל, ולכן שמח אותו והראה לו את הארץ הטובה שה' עתיד לתת לבני ישראל.

מפירוש הרמב"ן ניתן ללמוד על מעלת משה ואהבתו הגדולה לבני ישראל, ששמח בשמחתם על שיכנסו לארץ ישראל, ללא קינאה על כך שהוא לא יזכה להיכנס אליה.

רש"י

את כל הארץ -

הראהו את כל ארץ ישראל בשלותה והמציקין העתידים להיות מציקין לה:

הסבר:

רש"י מפרש את המקומות שה' הראה למה מהר נבו בדרך הפשט, ראה נבואית-רוחנית, על שיקרה בעתיד לבני ישראל בארץ ישראל.

ה' הראה למשה גם את התקופות הטובות וגם את ימי הפורענות .

המשך פירוש רש"י על המקומות שהראה ה' למשה:

לאמר לזרעך אתננה הראיתיך -
כדי שתלך ותאמר לאברהם ליצחק וליעקב שבועה שנשבע לך הקב"ה קיימה,
וזהו לאמר, לכך הראיתיה לך, אבל גזרה היא מלפני ששמה לא תעבור, שאילולי
כך הייתי מקיימך עד שתראה אותם נטועים וקבועים בה ותלך ותגיד להם:

הסיבה:

לדעת רש"י הסיבה שהראה ה' למשה את שעתיד לקרות לבני ישראל בארץ ישראל
היא על מנת ששמה לאחר פטירתו יספר לאבות שה' קיים את השבועה שנשבע להם
לתת את ארץ ישראל לבניהם.

ההסבר הנבואי-רוחני למקומות אותם הראה ה' למשה:

עד דן – הראהו בני דן עובדים עבודה זרה שנאמר (שופטים יח, ל) ויקימו להם
בני דן את הפסל, והראהו שמשון שעתיד לצאת ממנו למושיע:

המאורע: (1) בני דן עובדים עבודה זרה (שופטים פרק יח')

(2) שמשון שעתיד לצאת משבט דן.

ואת כל נפתלי - הראהו ארצו בשלותה וחורבנה, והראהו דבורה וברק מקדש
נפתלי נלחמים עם סיסרא וחיילותיו:

המאורע: דבורה וברק נלחמים עם סיסרא וחיילותיו. (שופטים פרק ד'ה').

ואת ארץ אפרים ומנשה - הראהו ארצם בשלותה ובחורבנה והראהו יהושע נלחם
עם מלכי כנען שבא מאפרים, וגדעון שבא ממנשה נלחם עם מדין ועמלק:

המאורע: יהושע שבא משבט אפרים, נלחם עם מלכי כנען. (ספר יהושע).

ואת כל ארץ יהודה - בשלותה ובחורבנה והראהו מלכות בית דוד וניצחונם:

המאורע: מלכות בית דוד וניצחונם.

ואת הככר- הראהו שלמה יוצק כלי בית המקדש, שנאמר (מ"א א' ז, מו) בכיכר הירדן יצקם המלך במעבה האדמה:

המאורע: שלמה יוצק כלי בית המקדש (ספר מלכים א' פרק ה' ז').

לסיכום:

ההבדל העקרוני בין רש"י לרמב"ן

רמב"ן	רש"י	
ה' הראה למשה מראה גאוגרפי- פיזי	ה' הראה למשה מראה נבואי רוחני	המראה
ארץ ישראל בהווה	ארץ ישראל בעתיד	הזמן
לשמח את משה שראה את בני ישראל, שיראה את המקומות הטוב אליו הם עומדים להיכנס, שיראה את ארץ ישראל	שמשה לאחר פטירתו יספר לאבות שה' קיים את השבועה שנתן להם, שבניהם ירשו את הארץ	הסיבה

פרוש הספורנו – המטרה בשבילה הראה ה' למשה את הארץ.

הַרְאִיתִיךָ בְּעֵינֶיךָ. לְמַעַן תְּבָרְכֶנָּה .

וְשָׁמָּה לֹא תַעֲבֹר . כִּדֵּי שְׁלֹא תִגִּיעַנָּה בְּרִכְתּוֹךָ בְּאִפְּן שְׁלֹא תִחַרַּב בְּסוּף, כְּמוֹ שֶׁכָּבַד נִגְזַר עֲלֵיהֶם לְכַשְׁתַּמְלֵא סֵאתָם .

הסיבה שה' הראה למשה את ארץ ישראל, הייתה על מנת שיברך את הארץ.

שאלה: מדוע ה' לא אפשר למשה לעבור את הירדן ולהיכנס לארץ ישראל?

תשובה: ה' לא אפשר למשה להיכנס לארץ ישראל, על מנת שלא יהיה מצב בו משה יברך את הארץ כאשר הוא נמצא בתוכה, שברכה זו הייתה גורמת לכך שבני ישראל לא יוכלו להגלות ממנה, והי' רצה לשמר את אופציית הענישה בגלות.

תיאור פטירת משה: (פרק לד' פס' ה')

ויָמָת שָׁם מֹשֶׁה עֶבֶד-יְהוָה, בְּאֶרֶץ מוֹאָב--עַל-פִּי יְהוָה.

הסבר:

(א) בפסוק זה מכונה משה בשם "עבד ה'", כינוי זה מבטא את הדרגה הרוחנית הגבוהה אליה הגיע משה רבינו.

(ב) משמעות תיאור מות משה על פי ה', היא שמשה מת במיתת נשיקה, שה' נתן לו בפיו נשיקה והוא מת.

מקום קבורת משה:

וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בְּגִי בְּאֶרֶץ מוֹאָב, מוֹל בֵּית פְּעוֹר; וְלֹא-יָדַע אִישׁ אֶת-קִבְרָתוֹ, עַד הַיּוֹם הַזֶּה.

הערה:

בפסוק ו' כתוב ויקבור אותו, אך לא כתוב מי קבר את משה.

רש"י: ה' קבר את משה.

אבן עזרא: משה קבר את עצמו, נכנס למערה נשכב ולאחר שמת, הך מקום שכיבתו למקום קבורתו.

הערה:

סתירה בפס':

בפסוק ישנה סתירה שמצד אחד כתוב פירוט של מקום קבורת משה:

בְּגִי בְּאֶרֶץ מוֹאָב, מוֹל בֵּית פְּעוֹר;

ומצד שני כתוב שמקום קבורתו לא נודע עד היום הזה:

וְלֹא-יָדַע אִישׁ אֶת-קִבְרָתוֹ, עַד הַיּוֹם הַזֶּה.

יישוב הסתירה:

בפסוק כתוב התיאור הכללי של מקום קבורת משה, אבל המקום המדוייק לא ידוע.

שאלה:

מדוע מקום קבורת משה נסתר ?

תשובה:

- א. על מנת שאנשים לא יהפכו את מקום קבורת משה למקום מקודש , ושנשים לא ינסו לגלות באמצעותן את העתידות כדרכם של שואלי שאלות. (חיזקוני).
- ב. שלא יקברו על יד משה אנשים אחרים שירצו להיקבר על יד משה.

ח וַיִּבְכּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת-מֹשֶׁה בְּעֶרְבַת מוֹאָב, שְׁלֹשִׁים יוֹם ; וַיִּתְּמוּ, יָמֵי בְּכִי אֲבֵל מֹשֶׁה .

רש"י:

בני ישראל -
הזכרים, אבל באהרון מתוך שהיה רודף שלום ונותן שלום בין איש לרעהו ובין אשה לבעלה נאמר (במדבר כ, כט) כל בית ישראל, זכרים ונקבות:

הסבר:

לפי רש"י ההבדל בין האבל של העם על אהרון לבין האבל של העם על מות משה היה שאצל אהרון כתוב " כל בני ישראל" התאבלו (נשים וגברים) ואילו על משה התאבלו הגברים בלבד שכתוב "ויבכו בני ישראל".

הסיבה לכך שעל משה התאבלו כל העם הגברים והנשים הייתה , מאחר ואהרון היה רודף שלום והיה לו קשר עם כל העם , וכשנפטר כל העם הרגיש בחסרונו והתאבלו עליו.